

This project is co-funded by
the European Union

Centre for continuing education by the Faculty of Law at Sofia University
Project HUB: How to apply the Union's charter of fundamental rights on Balkans

(JUST-AG-2016-04, Action grants to support European judicial training, Project № 763880)

In collaboration with European public law organization (EPLO), Greece, and the Faculty of Law at Bucharest University, Romania

www.eu-hub.eu

Ευαγγελία Νίκα

Χάρτα

Η δική μου παρουσίαση θα επικεντρωθεί στην χρήση του χάρτη από τα ελληνικά δικαστήρια κατά την δεκαετία ισχύος του που συμπληρώνεται την 1^η Δεκεμβρίου.

Να ομολογήσω ότι δυστυχώς η παρουσιάσή μου στηρίζεται κατά κύριο λόγο στη νομολογία του ΣτΕ δοθέντος ότι η πρόσβαση στη νομολογία του ΑΠ παραμένει περιορισμένη.

Θα ξεκινήσω με μια ανακεφαλαίωση του νομοθετικού πλαισίου προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων μέσα στο οποίο οφείλει να εργασθεί ο Έλληνας δικαστής και η ιδιομορφία του οποίου παρέχει μια εξήγηση και δικαιολογεί ορισμένες δικαστηριακές πρακτικές στις οποίες θα αναφερθώ στη συνέχεια.

Στην Ευρώπη ισχύει ένα εξαιρετικά περίπλοκο σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου που ξενίζει τους εξωτικούς και προβληματίζει τους εφαρμοστές του. Το σύστημα αυτό περιλαμβάνει για κάθε κράτος μέλος της ΕΕ τρία (3) διακριτά συστήματα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, το καθένα με τον δικό του θεμελιώδη Χάρτη και τα δικά του δικαιοδοτικά όργανα.

Στην Ελλάδα, ως φωτεινό παράδειγμα, ισχύει
- εν πρώτοις ο κατάλογος θεμελιωδών δικαιωμάτων που περιλαμβάνεται στο Δεύτερο Μέρος του Συντάγματος, τιλοφορούμενο «Ατομικά και

κοινωνικά δικαιώματα». 21 Σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα που έχει υιοθετήσει από μακρού χρόνου το σύστημα του διάχυτου ελέγχου της συνταγματικότητας των νόμων, σε πλήρη αντίθεση με την πλειονότητα των ισχυόντων στα άλλα κράτη μέλη της ΕΕ, όπου ισχύει το συγκεντρωτικό σύστημα του ενός και υπερτάτου Συνταγματικού Δικαστηρίου, κάθε Έλληνας δικαστής εξετάζει αιτιάσεις περί παραβίασεως των κατοχυρωμένων στο Σύνταγμα δικαιωμάτων και δύναται να θεωρήσει ανίσχυρη και ανεφάρμοστη κάθε νομοθετική διάταξη που κρίνεται ότι προσβάλλει τα εν λόγω δικαιώματα.

-Παράλληλα ισχύει, δυνάμει του ν.δ/τος 53/1974 (Α' 256), η Ευρωπαϊκή Σύμβαση «διά την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» (ΕΣΔΑ), στην οποία μάλιστα έχει προσδοθεί υπερνομοθετική ισχύς σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 28 του Συντάγματος. Κατά το σύστημα της ΕΣΔΑ, η συμφωνία της δράσεως του συμβαλλομένου κράτους προς τις επιταγές της, συμπεριλαμβανομένης στην εν λόγω κρατική δράση και της ερμηνείας δικαίου που υιοθέτησαν τα ανώτατα δικαστήριά του, ελέγχεται από το ΕΔΔΑ μετά την εξάντληση των εσωτερικών ενδίκων μέσων και η εκτέλεση της αποφάσεώς του, σε περίπτωση διαπιστώσεως παραβίασεως, αποτελεί συμβατική υποχρέωση του συμβαλλομένου κράτους.

-Επίσης, στην χώρα μας, όπως και στις λοιπές χώρες μέλη της ΕΕ ισχύει και ένα τρίτο σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αυτό της ΕΕ.

Το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ αποτελεί μέρος ενός ολοκληρού αυτοτελούς συστήματος κανόνων δικαίου, μιας αυτόνομης έννομης τάξεως που εγκαθιδρύθηκε με την Συνθήκη Ιδρύσεως της ΕΟΚ μέσω της παραχωρήσεως στην Κοινότητα από τα κράτη μέλη

μέρους των εξουσιών και αρμοδιοτήτων τους και της αναλήψεως παράλληλα από τους εθνικούς νομοθέτες, τις Διοικήσεις και τους δικαστές των κρατών μελών του έργου της θέσεως σε εφαρμογή αυτού του συστήματος δικαίου. Το αυτοτελές αυτό σύστημα κανόνων δικαίου δεσμεύει τα ίδια τα κράτη μέλη και τα δικαστήριά τους όφειλουν να το εφαρμόζουν.

Το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ ερείδεται/στηρίζεται στις θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ και από 1.12.2009, δυνάμει της Συνθήκης της Λισαβόνας (ν.3671/2008, Α'129) στον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, στον οποίο προσδόθηκε ισχύς πρωτογενούς δικαίου (άρθρο 6 παρ.1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 1 της από 13.12.2007 Συνθήκης της Λισαβόνας. Με τον Χάρτη έγιναν κείμενο του πρωτογενούς δικαίου τα θεμελιώδη δικαιώματα των οποίων την προστασία είχε αναγάγει σε θεμελιώδη αρχή του κοινοτικού δικαίου η νομολογία του ΔΕΚ.

[Η ΕΕ ξεκίνησε ως εμπορική ένωση και αρχικά το ΔΕΚ απέρριπτε παράπονα ερειδόμενα σε προβαλλομένη παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων με το σκεπτικό ότι δεν έχει δικαιοδοσία αποφάνσεως επι θεμάτων εθνικού συνταγματικού δικαίου. Η άρνηση αυτή σε συνδυασμό με την διακηρυκτική υπεροχή του κοινοτικού δικαίου έναντι του εθνικού ήγειρε ανησυχίες στα εθνικά δικαστήρια. Ήδη όμως το 1969 με την απόφαση Stauder το ΔΕΚ - κηδόμενο βασικά για την εξασφάλιση της υπεροχής του κοινοτικού δικαίου έναντι των εθνικών δικαίων και δεδομένου ότι η υπεροχή αυτή μπορεί να εξασφαλισθεί εφ' όσον το κοινοτικό δίκαιο εξασφαλίζει προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων ισοδύναμη προς εκείνη των εθνικών συνταγμάτων- ανακάλυψε ότι το κοινοτικό δίκαιο περιλαμβάνει θεμελιώδη δικαιώματα υπό την μορφή

γενικών αρχών. Έτσι διεκηρύχθη ότι ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων συγκαταλέγεται στις γενικές αρχές της κοινοτικής έννομης τάξης, των οποίων θεματοφύλακας είναι το ίδιο και αναγνωρίστηκε η ύπαρξη ενός αυτόνομου συστήματος προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της ΕΕ [the ABC of community law/το αλφάβητο του κοινοτικού δικαίου] Ακολούθησε η απόφαση 11/70 Internationale Handelsgesellschaft, με την οποία το ΔΕΚ, αφού διαπίστωσε ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί γενική αρχή, που είναι κοινή στα δίκαια των Κρατών -μελών, τόνισε ότι : «Ο σεβασμός των θεμελιωδών δικαιωμάτων αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα των γενικών αρχών του δικαίου, των οποίων το σεβασμό εξασφαλίζει το Δικαστήριο» και ανέλαβε και την αρμοδιότητα τελικής κρίσεως διακηρύσσοντας ότι «Η προάσπιση των δικαιωμάτων αυτών, αν και εμπνέεται από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, πρέπει να εξασφαλίζεται μέσα στο πλαίσιο της δομής και των στόχων της Κοινότητας»].

Ο Χάρτης περιλαμβάνει 50 άρθρα που διακηρύσσουν δικαιώματα και αρχές και 4 άρθρα που αφορούν την ερμηνεία και εφαρμογή των εν λόγω δικαιωμάτων και αρχών.

[Τα άρθρα του Χάρτη κατανέμονται σε 7 κεφάλαια:

Κεφ. I «Αξιοπρέπεια»,

Κεφ. II «Ελευθερίες»,

Κεφ. III «Ισότητα»,

Κεφ. IV «Αλληλεγγύη»,

Κεφ. V «Δικαιώματα των πολιτών»,

Κεφ. VI «Δικαιοσύνη»,

Κεφ. VII «Γενικές διατάξεις».]

Τα δικαιώματα αυτά όμως δεν παρέχουν καθεαυτά προστασία στα άτομα ούτε δικαιοδοσία στο ΔΕΕ παρά μόνον σε υποθέσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου. Συναφώς είναι πολύ

περιγραφική και απόλυτα σωστή η ρήση του Προέδρου του Δικαστηρίου Koen Lenaerts [στην ομιλία του at the opening of the Judicial Year/26 January 2018] «Metaphorically speaking, the Charter is the ‘shadow’ of EU law. Just as an object defines the contours of its shadow, the scope of EU law determines that of the Charter. So, where a national measure falls outside the scope of that law, it also falls outside the scope of the Charter. This does not mean, however, that fundamental rights are left unprotected, since the compatibility of that measure with fundamental rights may be examined in the light of the relevant national constitution and the Convention»

Εφ’ όσον μια διαφορά, που άγεται ενώπιον του εθνικού δικαστή, εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου, το ενωσιακό δίκαιο στο σύνολό του, συμπεριλαμβανομένου του Χάρτη είναι εφαρμοστέο σ’ αυτήν την διαφορά. Εφ’ όσον όμως τίθενται ζητήματα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων παράλληλα εφαρμοστέο είναι και το εθνικό συνταγματικό σύστημα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου. Συνεπώς, σε μια τέτοια υπόθεση είναι ακουστές αιτιάσεις περί παραβίασεως τόσο του Χάρτη όσο και του εθνικού Συντάγματος.

[Να σημειώσουμε όμως ότι σύμφωνα με την παρ. 5 του άρθρου 52 του Χάρτη

Οι διατάξεις του παρόντος Χάρτη που περιέχουν αρχές μπορούν να εφαρμόζονται με νομοθετικές και εκτελεστικές πράξεις των θεσμικών και λοιπών οργάνων και οργανισμών της Ένωσης και με πράξεις των κρατών μελών όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης, κατά την άσκηση των αντίστοιχων αρμοδιοτήτων τους. Η επίκληση των διατάξεων αυτών ενώπιον δικαστηρίου είναι παραδεκτή μόνον για την ερμηνεία των εν λόγω πράξεων και τον έλεγχο της νομιμότητάς τους.

Συνεπώς οι αρχές του Χάρτη δεν δημιουργούν αξιώσεις ευθείας δράσεως από μέρους της ΕΕ ή των κρατών μελών, ούτε μπορεί να τεθούν εκποδών εθνικές ρυθμίσεις επί τη βάση των αρχών και μόνον του Χάρτη.

Βέβαια στον Χάρτη δεν έχουμε ορισμό των αρχών του Χάρτη ούτε απαρίθμηση αυτών. Οι Επεξηγήσεις ρίχνουν λίγο φως στο θέμα. «Παραδείγματα αρχών που αναγνωρίζονται στο Χάρτη είναι τα άρθρα 25 (δικαιώματα των ηλικιωμένων), 26 [δικαιώματα των ατόμων με αναπηρίες] και 37 [προστασία του περιβάλλοντος] . Σε ορισμένες περιπτώσεις, ένα άρθρο του Χάρτη μπορεί να περιλαμβάνει τόσο στοιχεία δικαιώματος όσο και αρχής, βλ. άρθρα 23 [ισότητα γυναικών και ανδρών] , 33 [οικογενειακή και επαγγελματική ζωή] και 34 [κοινωνική ασφαλισή και αρωγή].

Ανακεφαλαιώνοντας: στο εθνικό επίπεδο, ο εθνικός δικαστής ο οποίος αντλεί τη νομιμοποίησή του και τις αρμοδιότητές του από το εθνικό Σύνταγμα, έχει καταστεί υπεύθυνος και υπόλογος για την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων όχι μόνο αυτών που καλύπτονται από το Σύνταγμα του, αλλά και των θεμελιωδών δικαιωμάτων και αρχών που διακηρύσσονται και όπως διακηρύσσονται και προστατεύονται στο πλαίσιο της ΕΕ [και της ΕΣΔΑ].

Εν πρώτοις να παρατηρήσουμε ότι ο αριθμός των διακηρυσσομένων από τον Χάρτη της ΕΕ δικαιωμάτων και αρχών (50) είναι πολύ μεγαλύτερος από αυτόν του εθνικού μας συντάγματος. Ως εκ τούτου και εν όψει της αρχής της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου ο εθνικός δικαστής σε υποθέσεις που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου θα πρέπει να εφαρμόσει τις αρχές και να προστατεύσει τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον Χάρτη ελέγχοντας το συμβατό των εθνικών ρυθμίσεων προς τον Χάρτη ανεξαρτήτως υπάρξεως αντιστοίχων προστατευτικών διατάξεων και αρχών στην εθνική έννομη

τάξη

Παραδείγματα δικαιωμάτων που δεν απαντούν στο εθνικό Σύνταγμα: Δικαίωμα των εργαζομένων στην ενημέρωση και τη διαβούλευση στο πλαίσιο της επιχείρησης (ά. 27) Προστασία σε περίπτωση αδικαιολόγητης απόλυσης (ά. 30); Απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των νέων στην εργασία (ά. 32) πρόσβαση στις υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος (ά. 36) προστασία του καταναλωτή (ά. 38]

Το ζήτημα καθίσταται περισσότερο περίπλοκο όταν στην εθνική έννομη τάξη διακηρύσσονται και προστατεύονται αντίστοιχες αρχές και δικαιώματα αλλά έχουν διαφορετική εμβέλεια από αυτή των αρχών της ΕΕ και των δικαιωμάτων του Χάρτη. Πράγματι η έννομη τάξη της ΕΕ είναι αυτοτελής και οι έννοιές της αυτόνομες, συχνά δε διαφορετικού περιεχομένου από τις αντίστοιχες εθνικές. Συνέπεια αυτού είναι ότι συχνά η εμβέλεια προστασίας που παρέχεται σε ενωσιακό και εθνικό επίπεδο δεν συμπίπτει, οπότε δημιουργούνται εντάσεις, εάν όχι συγκρούσεις, που πρέπει να αντιμετωπισθούν πρώτα από τον εθνικό δικαστή που επλαμβάνεται πρώτος της διαφοράς.

Στην Melloni (C-399/11) λ.χ. το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη όπως κατοχυρωνόταν στην ισπανική έννομη τάξη παρείχε ευρύτερη προστασία από αυτή του δικαίου της ένωσης και ειδικότερα των άρθρων 47 και 48 παρ.2 του Χάρτη προς τα οποία κρίθηκε η συμβατή η ρύθμιση της οδηγίας 2002/584 για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης διότι κατά την ισπανική αντίληψη συνιστά «έμμεση» αθέτηση των απορρεουσών εκ του δικαιώματος για δίκαιη δίκη επιταγών, η έκδοση προς κράτη τα οποία, σε περίπτωση πολύ σοβαρού αδικήματος, θεωρούν έγκυρες τις ερήμην εκδοθείσες καταδικαστικές αποφάσεις, χωρίς να εξαρτούν την παράδοση

του καταδικασθέντος προσώπου από τη δυνατότητά του να αμφισβητήσει τις εν λόγω καταδικαστικές αποφάσεις προασπιζόμενο τα δικαιώματά του άμυνας.

. Στις υποθέσεις Tarrico I και II (C-105/14, C-42/17) η σύγκρουση προέκυψε διότι κατά την ιταλική αντίληψη η αρχή της νομιμότητας έχει πεδίο ευρύτερο εκείνου που της αναγνωρίζουν οι πηγές του δικαίου της Ένωσης, καθόσον η αρχή αυτή δεν περιορίζεται στον ορισμό των αξιόποινων πράξεων και των ποινών που επιβάλλονται σε αυτές, αλλά εκτείνεται σε όλες τις ουσιαστικές πτυχές οι οποίες σχετίζονται με την κύρωση και, ιδίως, στον καθορισμό κανόνων που θα ισχύουν για την παραγραφή του αδικήματος. Επομένως, βάσει της εν λόγω αρχής, το αδίκημα, η ποινή που αυτό επισύρει και η προθεσμία παραγραφής πρέπει να ορίζονται κατά τρόπο σαφή, ακριβή και δεσμευτικό σε ισχύοντα κατά τον χρόνο τελέσεως της πράξεως κανόνα.

Δεν θα επεκταθώ σε περαιτέρω ζητήματα εντάσεων/συγκρούσεων κατά την συν-εφαρμογή των διαφόρων συστημάτων προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων καθώς τέτοια θέματα δεν απασχόλησαν τα ελληνικά δικαστήρια. Οι υποθέσεις του βασικού μετόχου και της αναγνώρισης των πτυχίων ανάγονται σε προηγούμενες δεκαετίες και όπως όλοι ξέρουμε επιλύθηκαν συμβιβαστικά από το ΔΕΕ και το ΣτΕ .

Το σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ στα ελληνικά δικαστήρια

Εν πρώτοις ο Χάρτης και οι θεμελιώδεις αρχές του ευρωπαϊκού δικαίου αναγνωρίζονται ως δίκαιο άμεσα εφαρμοστέο από τον Έλληνα δικαστή

[υπό την επιφύλαξη της εφαρμογής των αρχών του Χάρτη που όπως προανέφερα προϋποθέτει προηγούμενη δράση της ΕΕ και του κράτους, ζήτημα που δεν έχει πάντως ανακύψει]

Ο εθνικός δικαστής προβαίνει στον έλεγχο του συμβατού εθνικών διατάξεων προς τον Χάρτη και τις θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ.

Ένα πρωτότερο ζήτημα το οποίο στις ανωτέρω περιπτώσεις αντιμετωπίζει ο δικαστής είναι το δύσκολο ζήτημα του εάν η υπόθεση **εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου**

Το ερώτημα αυτό είναι συχνά πολύ δυσχερές . Και κατά το ΔΕΕ η απάντηση είναι δικής του αρμοδιότητας οπότε επιτάσσει την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος, εφ' όσον δεν είναι πρόδηλη η απάντηση βάσει της ήδη υπάρχουσας νομολογίας του ΔΕΕ

Στο πλαίσιο αυτό [στο πλαίσιο δηλαδή ελέγχου του συμβατού με τον Χάρτη], τόσο όσον αφορά την εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου όσο και το συμβατό των εθνικών ρυθμίσεων με το ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, ο δικαστής καθοδηγείται από τη νομολογία του ΔΕΕ και του ΕΔΔΑ.

Η υποβολή προδικαστικών ερωτημάτων είναι μετρημένη. Ο δικαστής αναλαμβάνει την ευθύνη να δώσει λύση εξάγοντας συμπεράσματα από την σχετική νομολογία του ΔΕΕ κάνοντας χρήση της ευχερείας που του έχει παράσχει το ΔΕΕ με την νομολογία Cilfit C-283/81 [δηλαδή, εφ' όσον διαπιστώνει ότι η όρθη εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου παρίσταται τόσο προφανής, ώστε να μή αφήνει περιθώριο για καμμία εύλογη αμφιβολία]

Πράγματι την δεκαετία που μεσολάβησε από την θέση σε ισχύ του Χάρτη έχουμε σημαντικό αριθμό αποφάσεων που αποφαινόνται για το συμβατό εθνικών ρυθμίσεων με τις θεμελιώδεις αρχές του ενωσιακού δικαίου και τον Χάρτη

Εχουμε «ορθόδοξες» αποφάσεις, όπου επιλύεται εν πρώτοις το ζήτημα της εφαρμογής ή μη του ενωσιακού δικαίου στην επίδικη διαφορά και στη συνέχεια το ζήτημα της συμφωνίας ή μη των εφαρμοσθεισών διατάξεων προς τον Χάρτη.

Στις αποφάσεις της Ολομελείας 2314-5/2018 για τις τηλεοπτικές άδειες κρίθηκε ως παραδεκτός προβαλλόμενος λόγος ακυρώσεως, κατά τον οποίο ο καθορισμός τιμής εκκινήσεως για τις δημοπρατούμενες άδειες παραβιάζει το άρθρο 11 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, «εφ' όσον, πάντως, μεταξύ των νομοθετημάτων που μνημονεύει

στην σύμφωνη γνώμη του το Εθνικό Συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης (κατόπιν της οποίας εκδόθηκε η Κοινή Υπουργική Απόφαση περί του καθορισμού της τιμής εκκινήσεως των δημοπρατούμενων αδειών) περιλαμβάνονται και πράξεις του παραγώγου δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (οδηγίες 2002/20/ΕΚ, 2002/21/ΕΚ, 2002/77/ΕΚ, 2009/140/ΕΚ» , στη συνέχεια δε απορρίφθηκε ο λόγος αυτός ως αβάσιμος κριθέντος ότι το κατά το άρθρο 11 του Χάρτη δικαίωμα μετάδοσης πληροφοριών και ιδεών μπορεί να υποβάλλεται σε περιορισμούς όπως η αδειοδότηση έναντι χρηματικού ανταλλάγματος επί τη βάση νομολογίας του ΕΔΔΑ για το αντίστοιχης εμβέλειας δικαίωμα που κατοχυρώνει και η ΕΣΔΑ

ΣτΕ 674/2018

επί προσβολής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων έργων και δραστηριοτήτων κατηγορίας Α', και προβολής λόγου περί αντιθέσεως του καθιερωθέντος από το ν. 4014/2011 σύστημα δημοσιοποίησης της μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του **Χάρτη Θεμελιωδών** Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίες επιτάσσουν την αποτελεσματική δικαστική προστασία δικαιωμάτων που οι πολίτες αρθρώνται από το δίκαιο της Ένωσης έγινε εν πρώτοις δεκτό ότι οι διατάξεις αυτές έχουν εφαρμογή εφόσον οι σχετικές εθνικές διατάξεις αποτελούν μεταφορά στο εσωτερικό δίκαιο αντίστοιχων πράξεων του παραγώγου δικαίου της Ένωσης, περαιτέρω δε το σύστημα κρίθηκε ότι είναι σύμφωνο με τις απαιτήσεις και τα όρια της αρχής της αναλογικότητας, και δεν παραβιάζει ούτε τις διατάξεις του άρθρου 20 του Συντάγματος, ούτε τις εθνικού ή ενωσιακού περιεχομένου διατάξεις, που προβλέπουν την πλήρη δημοσιότητα της διαδικασίας εγκρίσεως πράξεων, που μπορεί να έχουν περιβαλλοντικές επιπτώσεις, και την δυνατότητα αποτελεσματικής δικαστικής τους αμφισβήτησης, ούτε τις διατάξεις του άρθρου 47

του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ

Η ρητή κρίση περί εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου παραλείπεται όμως συχνά σε υποθέσεις όπου η αμφισβητούμενη νομοθεσία συνάπτεται προδήλως με εναρμονισμένη στο επίπεδο της ΕΕ νομοθεσία

ΑΠ 1/2011 κατ' εφαρμογή του άρθρου 50 του Χάρτη, που όπως έγινε δεκτό «ανάγει την αρχή ne bis in idem σε θεμελιώδες δικαίωμα», αναιρέθηκε εφετειακή απόφαση γιατί οι αναιρεσιόντες Ν. Κ. και Ν. Μ., που καταδικάσθηκαν με την απόφαση αυτή, είχαν προηγουμένως καταδικασθεί με απόφαση του Εφετείου της Ρώμης, σε κάθειρξη πέντε ετών και τεσσάρων μηνών, καθώς και πρόστιμο 30.000 ευρώ, για παράνομη αγορά, κατοχή, διακίνηση και εισαγωγή στην Ιταλία των αυτών ποσοτήτων ναρκωτικών ουσιών, για τις ίδιες πράξεις, έστω και υπό διάφορο νομικό χαρακτηρισμό.

ΣτΕ 2446/2018 Σε υπόθεση αναφερομένη σε ζήτημα εκτέλεσης διοικητικής συμβάσεως προμηθείας, που είναι ένας τομέας εναρμονισμένης νομοθεσίας, απαντήθηκε ισχυρισμός ότι η προϋπόθεση του ελαχίστου ποσού της διαφοράς, ως προϋποθέσεως της παραδεκτής προβολής λόγων αναιρέσεως ενώπιον του ΣτΕ, προσβάλλει την αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας,, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. [έγινε δεκτό η διάταξη αυτή του Χάρτη έχει την έννοια ότι πρέπει να παρέχεται στον πολίτη δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο, όχι όμως και σε περισσότερους βαθμούς δικαιοδοσίας ή σε αναιρετική διαδικασία (ΔΕΕ απόφαση της 17.7.2014, C-169/14, Morcillo, σκ. 36, Επίσης ΣτΕ 1844/2018)].

Άλλες τέτοιες περιπτώσεις είναι αυτές των τελωνειακών διαφορών, των διαφορών περί τους φόρους καταναλώσεως, οι διαφορές

περί τον ΦΠΑ, στο πλαίσιο των οποίων έχει γίνει ευρεία εφαρμογή θεμελιωδών αρχών του ενωσιακού δικαίου όπως

Η αρχή της αναλογικότητας

2568/2018 σκ. 8, ΣτΕ 2588/2019 σκ. 8, 1389/2019 ,

η αρχή της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας

ΣτΕ 1558/2019

η αρχή της επιεικέστερης κύρωσης

ΣτΕ 1491/2011, 2957/2013

η αρχή ne bis in idem

[Κατ' αρχάς το ΣτΕ αρνήθηκε την εφαρμογή της στο πεδίο αυτό

Με την ΣτΕ 1741/2015 Ολομ. κρίθηκε ότι η κύρωση του πολλαπλού τέλους δεν έχει ποινικό χαρακτήρα και συνεπώς δεν ανακόπτει ζήτημα εφαρμογής της αρχής ne bis in idem που διαλαμβάνεται στο άρθρο 4 παρ.1 του 7ου Προσθέτου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ καθώς και στο άρθρο 50 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ένωσης, αν και το ΔΕΕ έχει δεχτεί ότι πρόστιμο ανερχόμενο στο 30 % του οφειλόμενου ΦΠΑ το οποίο αθροίζεται στον καταβαλλόμενο φόρο ενέχει αυξημένο βαθμό αυστηρότητας ο οποίος δύναται να συνηγορεί υπέρ της εκτιμήσεως ότι η κύρωση αυτή είναι ποινικού χαρακτήρα κατά την έννοια του άρθρου 50 του Χάρτη.

με την ΣτΕ 134/2018 έγινε δεκτό ότι η ως άνω αρχή δεν αποκλείει την επιβολή διοικητικών κυρώσεων μεγάλου ύψους εκ μέρους των κοινοτικών και εθνικών διοικητικών οργάνων και σε περιπτώσεις όπου υφίσταται μεν

ταυτότητα παραβάτη και πραγματικών περιστατικών, αλλά προστατεύεται διαφορετικό έννομο αγαθό ή συμφέρον, ενώ κατά το ΔΕΕ (και το ΕΔΔΑ) «ο νομικός χαρακτηρισμός, στο εθνικό δίκαιο, των πραγματικών περιστατικών και το προστατευόμενο έννομο συμφέρον είναι άνευ σημασίας για τη διαπίστωση περί υπάρξεως μίας και της αυτής παραβάσεως» (C-524/15, Luca Mancini),

Το Β' Τμήμα αντιθέτως προχώρησε στην εφαρμογή της αρχής βάσει των κριθέντων από το ΕΔΔΑ και αργότερα το ΔΕΕ

2346/18 1102-4/18 951/18

Ήδη εκκρεμεί υπόθεση στην Ολομέλεια που θέτει ζητήματα συγκρούσεως της αρχής με το Σύνταγμα (ΣτΕ 1771/2019)]

Η αναφορά πάντως διατάξεων του Χάρτη σε υποθέσεις που σαφώς δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου γίνει συχνά υπό τις ακόλουθες συνθήκες: **επιλύονται -στο πλαίσιο υποθέσεων που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και συνεπώς του Χάρτη- ζητήματα συμβατού με τον Χάρτη διαφόρων εθνικών ρυθμίσεων. Η μείζονα που διαμορφώθηκε στο πλαίσιο αυτό και περιλαμβάνει σκέψεις αναφορικά με το συμβατό προς τον Χάρτη χρησιμοποιείται στη συνέχεια και σε υποθέσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου.**

Παραδείγματα

ΣτΕ 1160/2019 πρόστιμο ΚΒΣ

η ρύθμιση του άρθρου 6 παρ. 2 περ. β' του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, σύμφωνα με την οποία φορολογικές διαφορές με αντικείμενο άνω των εκατόν πενήντα χιλιάδων ευρώ εκδικάζονται σε πρώτο και

τελευταίο βαθμό από το διοικητικό εφετείο, δεν αντίκειται στα άρθρα 4 παρ. 1, 20 παρ. 1 του Συντάγματος, 6 παρ. 1 και 13 της ΕΣΔΑ και 47 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ενώσεως, με τις οποίες δεν κατοχυρώνεται δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας

ΣτΕ 1483-5/2019 ΦΠΑ, εισόδημα, πρόστιμα ΚΒΣ

Η ρύθμιση των όρων τήρησης της ενδικοφανούς διαδικασίας παρίσταται αρκούντως σαφής και προβλέψιμη κατά την εφαρμογή της για τον μέσο επιμελή φορολογούμενο, ενόψει και της ανάγκης ανεύρεσης δίκαιης ισορροπίας μεταξύ, αφενός, της κατά το δυνατόν ταχείας και αποτελεσματικής εκκαθάρισης των φορολογικών διαφορών ενώπιον των δικαστηρίων και, αφετέρου, της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος **δικαστικής προστασίας** του ίδιου. Τέλος, η ρύθμιση αυτή, η οποία, υπαγορευόμενη από τους προπαρατιθέμενους λόγους, δεν οδηγεί σε αναίρεση του δικαιώματος **δικαστικής προστασίας** του φορολογουμένου, δεν αντίκειται στη διάταξη της παραγράφου 1 του άρθρου 20 του Συντάγματος, ούτε σε εκείνη του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ν.δ. 53/1974, Α' 256) ούτε, τέλος, σε εκείνη του άρθρου 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφόσον έλκεται σε εφαρμογή κατ' άρθρο 51 αυτού), οι οποίες δεν αποκλείουν τη θέσπιση δικονομικών προϋποθέσεων που συνάπτονται προς τη λειτουργία των δικαστηρίων και την ανάγκη αποτελεσματικής απονομής της δικαιοσύνης και δεν υπερβαίνουν τα όρια εκείνα, πέραν των οποίων συνεπάγονται την άμεση ή έμμεση κατάλυση του ατομικού δικαιώματος παροχής έννομης **δικαστικής προστασίας**

Το αυτό έχει γίνει και σε σχέση με τις θεσπισθείσες με το ν. 3900/2010 προϋποθέσεις παραδεκτού αιτήσεως αναίρεσεως

Εν τούτοις απαντούμε και αποφάσεις όπου γίνεται αυτή η διάκριση, όπερ και το ορθότερον. Στις περιπτώσεις αυτές βρέθηκε λύση μέσω της προσφυγής σε αντίστοιχη εθνική αρχή του δικαίου

ΣτΕ 351/2019 και 352/2019 μεταξύ των γενικών αρχών του ενωσιακού δικαίου συγκαταλέγεται η αρχή της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης διοικητικής κύρωσης (βλ. ΔΕΚ μειζ. συνθ. απόφαση της 11.3.2008, C-420/06, Jager, σκέψεις 59-60 και ΣτΕ 2957/2013, 2556/2014 επταμ., 2465/2015, 1438/2018 επταμ., 2221/2018)

ΣτΕ 352/2019 η γενική αυτή αρχή του ενωσιακού δικαίου έλκεται προς εφαρμογή σε υπόθεση όπως η παρούσα που αφορά φόρο προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) που όχι μόνο προβλέπεται και ρυθμίζεται από το ενωσιακό δίκαιο, αλλά συνιστά και ίδιο πόρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (πρβλ. ΣτΕ 2957/2013, 2221/2018)

-- ΣτΕ 351/2019 η ανωτέρω αρχή του ενωσιακού δικαίου δεν εφαρμόζεται στις φορολογικές κυρώσεις αδιακρίτως, αλλά μόνο ως προς εκείνες που έχουν επαρκή σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης (βλ. ΣτΕ 1438/2018 επταμ., 2221/2018).

η γενική αρχή του ενωσιακού δικαίου δεν βρίσκει πεδίο εφαρμογής σε υπόθεση φορολογίας εισοδήματος διότι στο παρόν στάδιο εξέλιξης του ενωσιακού δικαίου, η άμεση φορολογία, όπως είναι η φορολογία εισοδήματος, εμπίπτει στην αρμοδιότητα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. ΣτΕ 1438/2017 επταμ. και 1222/2017, με παραπομπές στη νομολογία του ΔΕΚ/ΔΕΕ) και, συνεπώς, δεν άπτεται, κατ' αρχήν, της εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης. Κατ' ακολουθίαν, η επιβολή από την ημεδαπή Διοίκηση φόρου εισοδήματος, καθώς και συναφών διοικητικών κυρώσεων για ανακρίβεια της δήλωσης εισοδήματος,

δεν παρουσιάζει, κατ' αρχήν, επαρκή σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης και, περαιτέρω, δεν έλκει, κατ' αρχήν, σε εφαρμογή τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης ούτε τις διατάξεις του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (βλ. ΣτΕ 1438/2018 επταμ., με παραπομπή στις αποφάσεις ΔΕΕ μειζ. συνθ. 26.2.2013, C-617/10, Akerberg Fransson, σκέψεις 17-23 και ΔΕΕ μειζ. συνθ. 2.5.2018, C-574/15, Scialdone, σκέψεις 28-29 και 53-55). Εξάλλου, στην υπό κρίση υπόθεση δεν προκύπτει η συνδρομή στοιχείου ικανού να θεμελιώσει, κατ' εξαίρεση, επαρκή σύνδεσμο με το δίκαιο της Ένωσης, λαμβανομένου, ιδίως, υπόψη ότι δεν προκύπτει ότι οι επίδικες πράξεις της φορολογικής αρχής ενέχουν περιορισμό της άσκησης από την αναιρεσίβλητη θεμελιώδους κοινοτικής ελευθερίας (πρβλ. ΣτΕ [1438/2018](#) επταμ.).

Στη συνέχεια όμως κρίθηκε ότι η αρχή αυτή της αναδρομικής εφαρμογής της ελαφρύτερης διοικητικής κύρωσης έχει κανονιστική εμβέλεια ανάλογη με εκείνη της αντίστοιχης αρχής του ημεδαπού φορολογικού δικαίου (όπως αυτή προσδιορίζεται στη σκέψη 8) και, ειδικότερα, δεν είναι απόλυτη, αλλά η εφαρμογή της μπορεί να περιορισθεί από τον κοινό νομοθέτη, τηρουμένης της αρχής της αναλογικότητας (βλ. ΣτΕ [2221/2018](#)).

ΣτΕ 1438/2018

μη εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου-εφαρμογή της αρχής ως γενικής αρχής του εθνικού φορολογικού δικαίου

Ας σημειωθεί ότι συχνά το δικαστήριο επιλέγει να απαντήσει επί του βασίμου ή μη της αιτιάσεως περι παραβιάσεως του Χάρτη δίχως

προηγουμένως να επιλύσει το ζήτημα εάν η υπόθεση επί της οποίας αποφαινεται εμπίπτει ή όχι στο πεδίο εφαρμογής του ενωσιακού δικαίου και δεν προκύπτει συνδετικό στοιχείο με το δίκαιο της ΕΕ.

Διότι είναι σύνηθες οι διάδικοι να προβάλουν παραβιάσεις του Χάρτη ή των θεμελιωδών αρχών της ΕΕ χωρίς επιχειρηματολογία αναφορικά με τους λόγους επικλήσεως του δικαίου της ΕΕ και να παίρνουν απάντηση γιατί η οδός αυτή είναι πολύ απλούστερη

ΣτΕ 2013/2018 σε υπόθεση (μη) προσλήψεως δικηγόρου από ασφαλιστικό ταμείο όπου ετέθη ζήτημα αλυσιτελείας του ενδίκου βοηθήματος και προβλήθηκε ότι η απόρριψη για τον λόγο αυτό συνιστά παραβίαση του άρθρου 47 του Χάρτη δόθηκε απάντηση ότι η απόρριψη ενδίκου βοηθήματος λόγω μη συνδρομής των προϋποθέσεων παραδεκτού, συνάπτονται με την εύρυθμη λειτουργία της Δικαιοσύνης, στις οποίες προϋποθέσεις περιλαμβάνεται και η λυσιτέλεια, δεν αναιρεί το δικαίωμα στην παροχή αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, όπως αυτό προστατεύεται στο άρθρο 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΣτΕ 1712/2019 Επίσης σε υπόθεση ανακλήσης αδειας λειτουργίας πιστωτικού ιδρύματος και ελέγχοντας τη νομιμότητα κανονιστικής πράξεως της Εκτελεστικής Επιτροπής της Τράπεζας της Ελλάδος, με τίτλο «Καθορισμός συντελεστή κύριων στοιχείων των βασικών ιδίων κεφαλαίων επί των σταθμισμένων κατά κίνδυνο στοιχείων ενεργητικού των πιστωτικών ιδρυμάτων που έχουν την έδρα τους στην Ελλάδα», και δεχόμενο το ΣτΕ ότι «κατά παγία νομολογία οι κανονιστικές πράξεις δεν χρήζουν αιτιολογίας, αλλά ελέγχονται μόνον από την άποψη της τηρήσεως των όρων της εξουσιοδοτικής διατάξεως, στην οποία στηρίζονται, και της μη υπερβάσεως των ορίων της εξουσιοδοτήσεως» έκρινε επίσης ότι «Δεν

συνάγεται δε το αντίθετο από τις διατάξεις των άρθρων 41 (χρηστή διοίκηση) και 47 (πραγματική προσφυγή) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τις οποίες επικαλούνται οι αιτούντες»

Η απάντηση δόθηκε για πάν ενδεχόμενο δηλαδή, όπως υπογραμμίζεται, και υπό την εκδοχή ότι εν προκειμένω η Εποπτική Αρχή εφήρμοσε το δίκαιο της Ένωσης και ότι, ως εκ τούτου, έχει εφαρμογή και ο Χάρτης (άρθρο 51 παρ. 1)».

Έχουμε όμως και αποφάσεις όπου το δικαστήριο παίρνει σαφή θέση αποκλείοντας την εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου ελλείψει συνδεδετικού στοιχείου

ΣτΕ 2004/2012 η αφαίρεση αδειας φαρμακοποιού λόγω συμπληρώσεως του ορίου ηλικίας κρίθηκε ότι δεν έχει εφαρμογή η διάταξη του άρθρου 21 παρ. 1 του Χάρτη, προεχόντως διότι η προσβαλλόμενη πράξη εκδόθηκε πριν από τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης της Λισσαβόνας. Πέραν τούτου, η ανωτέρω διάταξη του Χάρτη δεν έχει εφαρμογή, διότι με την επίμαχη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 4 εδ. β' του ν. 1963/1991 [οριο ηλικίας για τους φαρμακοποιούς το 70°] δεν θεσπίζεται ρύθμιση σε εφαρμογή διατάξεως του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένώσεως. Η οδηγία δε 2005/36/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων» (ΕΕ L 255 της 30.9.2005), που επικαλείται ο αιτών, δεν έχει σχέση με την θεσπιζόμενη με την ανωτέρω διάταξη του εσωτερικού δικαίου ρύθμιση, εφ' όσον με την οδηγία αυτή ρυθμίζονται ζητήματα σχετικά με το δικαίωμα των υπηκόων των κρατών μελών να ασκούν επάγγελμα, ως αυτοαπασχολούμενοι ή μισθωτοί, σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο όπου απέκτησαν τα επαγγελματικά τους

προσόντα (βλ. ειδικώς ως προς τους φαρμακοποιούς τα άρθρα 44 και 45 της οδηγίας). Εξ άλλου, οι γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, όπως η αποφυγή των διακρίσεων, και η ελευθερία εγκαταστάσεως δεν έχουν εφαρμογή σε σχέσεις που δεν έχουν συνδετικό στοιχείο με το κοινοτικό δίκαιο, όπως συμβαίνει και στην κρινόμενη υπόθεση, εφ' όσον ο αιτών, ο οποίος φέρεται να είναι Έλληνας υπήκοος (βλ. το αναφερόμενο στην επόμενη σκέψη 7 πιστοποιητικό οικογενειακής καταστάσεως), έχει λάβει άδεια ιδρύσεως και λειτουργίας φαρμακείου από τις ελληνικές αρχές και η επίμαχη ρύθμιση καταλαμβάνει όλους τους ασκούντες το ελεύθερο επάγγελμα του φαρμακοποιού εντός του ελληνικού κράτους, ανεξαρτήτως ιθαγενείας ή τόπου, στον οποίο απέκτησαν τα προσόντα προς άσκηση του εν λόγω επαγγέλματος. Συνεπώς, ο λόγος ακυρώσεως, με τον οποίο προβάλλεται ότι η επίμαχη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 4 του ν. 1963/1991 είναι αντίθετη προς το άρθρο 21 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένώσεως είναι απορριπτέος ως αβάσιμος. Και τούτο ανεξαρτήτως του αν η έννοια της ανωτέρω διατάξεως του Χάρτη είναι αυτή που της αποδίδει ο αιτών, ότι δηλαδή αποκλείεται σε κάθε περίπτωση οποιαδήποτε διάκριση λόγω ηλικίας, όπως πρόβλεψη υποχρεωτικής αποχωρήσεως από την άσκηση ορισμένου επαγγέλματος με την συμπλήρωση ορισμένου ορίου ηλικίας για λόγους προστασίας της δημοσίας υγείας ή διευκολύνσεως της προσβάσεως των νεωτέρων στο συγκεκριμένο επάγγελμα. Εν όψει δε των ανωτέρω, είναι απορριπτέο το υποβληθέν με το από 24.11.2010 υπόμνημα του αιτούντος αίτημα περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος προς το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένώσεως ως προς το αν η επίμαχη ρύθμιση είναι συμβατή με τις επιταγές του προαναφερθέντος Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Αιτίαση ότι οπ ο περιορισμός του εκκλητού αποφάσεων ακυρωτικής

δικαιοδοσίας περί παραβίασεως του άρθρου 47 παρ. 1 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής) απορρίφθηκε

A) 2737/2017, 179-80/2019 Σε υποθέσεις αφορώσες την εν γένει υπηρεσιακή κατάσταση στρατιωτικών κριθέντος ότι η διάταξη αυτή δεν έχει πεδίο εφαρμογής σε τέτοιες υποθέσεις που δεν εμφανίζουν συνδετικό στοιχείο με το ενωσιακό δίκαιο (βλ. ΣτΕ [2392-2390/2015](#), [2244/2011](#) 7μ.)

B) 1405/2018 Σε υπόθεση αφορώσα μετάθεση εκπαιδευτικού εν όψει του ότι η οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, όπως άλλωστε ρητά ορίζεται στο άρθρο 165 της ΣΛΕΕ, και ως εκ τούτου η κρινόμενη υπόθεση δεν εμφανίζει οποιοδήποτε συνδετικό στοιχείο με το ενωσιακό δίκαιο και, προεχόντως, (βλ. ΣτΕ [2945/2015](#), [4824/2014](#)).

Για τον ίδιο λόγο απορριπτό είναι και το υποβληθέν, με το από 15.6.2017 υπόμνημα, συναφές αίτημα για υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΔΕΕ) με αντικείμενο εάν η επίμαχη ρύθμιση περί του ανεκκλήτου της κρινόμενης υποθέσεως που αφορά απόρριψη αιτήματος μεταθέσεως εκπαιδευτικού λόγω ελλείψεως απαραίτητου χρόνου προϋπηρεσίας,

Μη υποβολή προδικαστικού

Ελλείπει συνδετικού στοιχείου

Σε τέτοιες περιπτώσεις όπου διαπιστώνεται έλλειψη συνδετικού τοιχείου με το ενωσιακό δίκαιο απορρίπτεται και τυχόν υποβληθέν αίτημα περί υποβολής προδικαστικού ερωτήματος

Όπως ανωτέρω ΣτΕ 2004/2012, 1405/2018

Λόγω παγίας νομολογίας

ΣτΕ 1844/18 δεν υφίσταται υποχρέωση του ΣτΕ προς αποστολή προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ, διότι ως προς μεν την ερμηνεία της οδηγίας 2000/35/ΕΚ τούτο δεν απαιτείται για την επίλυση της επίδικης διαφοράς (απαράδεκτο λόγω ποσού), ως προς δε την ερμηνεία και εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου σχετικά με την αποτελεσματική δικαστική προστασία και την συμβατότητα του άρθρου 12 παρ. 1 του ν. 3900/2010, τα ανωτέρω γενόμενα δεκτά βασίζονται σε πάγια νομολογία του ΔΕΕ.

Λόγω απαραδέκτου του ενδίκου μέσου

ΣτΕ 2568/2018 σκ. 9 εφ' όσον δηλαδή ο ανωτέρω (τρίτος) λόγος αναιρέσεως απορρίπτεται στο επίπεδο του παραδεκτού και δεν εξετάζεται το βάσιμο αυτού, στο πλαίσιο του οποίου θα μπορούσαν να εγερθούν ερμηνευτικά ζητήματα σχετικά με την συμφωνία των εφαρμοστέων ουσιαστικών διατάξεων προς το ενωσιακό δίκαιο, δεν ανακύπτει ζήτημα υποβολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ. Τούτο δε, διότι το άρθρο 267 τρίτο εδάφιο της ΣΛΕΕ έχει την έννοια ότι εθνικό δικαστήριο αποφαινόμενο σε τελευταίο βαθμό μπορεί να μην υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, όταν η αίτηση αναιρέσεως απορρίπτεται για λόγους απαραδέκτου, που άπτονται της ενώπιον του δικαστηρίου αυτού διαδικασίας, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας (βλ. ΔΕΕ Aquino, C-3/16, σκ. 48-49), το δε δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής, όπως αυτό νοείται στο δίκαιο της Ένωσης, δεν απαιτεί την ύπαρξη δικαστικής κρίσεως δύο βαθμών δικαιοδοσίας ή αναιρετικού ελέγχου, αρκεί οι υποχρεώσεις που απορρέουν από το δίκαιο αυτό να τηρούνται τουλάχιστον σε έναν από τους βαθμούς δικαιοδοσίας που προβλέπει το εθνικό δίκαιο, προκειμένου να ικανοποιούνται οι απαιτήσεις που απορρέουν από το δικαίωμα

αποτελεσματικής προσφυγής.

Το γεγονός της συνυπάρξεως παραλλήλως πλειόνων συστημάτων προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων ωθεί τους διαδικούς επί υποβολής αιτιάσεων αντισυνταγματικότητας εθνικών διατάξεων στην επίκληση σωρηδόν πέραν των εθνικών συνταγματικών αρχών και διατάξεων προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων και του συστήματος προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων της ΕΕ.

Στις περιπτώσεις αυτές και εφ' όσον η υπόθεση δεν εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της ΕΕ η αναφορά στον Χάρτη και τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της ΕΕ καθώς και την σχετική νομολογία του ΔΕΕ γίνεται από μέρους μεν των διαδικών προς διεύρυνση της αιτουμένης προστασίας, από μέρους δε των δικαστηρίων προς ενίσχυση της επιχειρηματολογίας της απόφασεως

ΑΠ 830/2019 Σε υπόθεση αφορώσα έκδοση στη Μολδαβία ο Αρειος Πάγος επικαλείται μεταξύ άλλων το άρθρο 49 παρ. 3 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, " Η αυστηρότητα της ποινής δεν πρέπει να είναι δυσανάλογη προς το αδίκημα".

Το αυτό μπορεί να λεχθεί ότι ισχύει και για τις υποθέσεις στις οποίες αναφέρθηκα προηγουμένως, όπου παρ' ότι δεν εμπίπτουν στο πεδίο του ενωσιακού δικαίου, τα δικονομικά τους ζητήματα αντιμετωπίζονται με τρόπο όμοιο με αυτό που χρησιμοποιήθηκε για τις υποθέσεις ενωσιακού δικαίου (ΣτΕ 1483-5/19 πρόστιμο ΚΒΣ)

Η ανωτέρω τακτική αποτελεί μέρος μιας γενικότερης στάσης που φαίνεται να υιοθετείται πλέον από τα δικαστήρια, να ερμηνεύονται εθνικές διατάξεις ακόμη και συνταγματικές υπό το φώς και σε συμφωνία με τον Χάρτη και τις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της ΕΕ,

όπως ερμηνεύονται από το ΔΕΕ

ΣτΕ 435/2019 Ολομ. Σε πρόσφατη υπόθεση προαγωγής σε θέση Επιτρόπου του ΕΣ η διάταξη της παραγράφου 5 του άρθρου 90 του Συντάγματος [Οι προαγωγές στις θέσεις του προέδρου και του αντιπροέδρου του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου ενεργούνται με προεδρικό διάταγμα που εκδίδεται ύστερα από πρόταση του Υπουργικού Συμβουλίου με επιλογή μεταξύ των μελών του αντίστοιχου ανώτατου δικαστηρίου, όπως νόμος ορίζει] κρίθηκε ότι πρέπει να ερμηνεύεται σε συνδυασμό και με τα άρθρα 2 και 19 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και 47 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ερμηνευόμενη δε σε συνδυασμό με τις προαναφερθείσες διατάξεις, η διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 90 του Συντάγματος έχει την έννοια ότι για την προαγωγή στη θέση του Γενικού Επιτρόπου της Επικρατείας του Ελεγκτικού Συνεδρίου απαιτείται προηγουμένως συναίνεση του επιλεγμένου δικαστικού λειτουργού,

Στην ΣτΕ 837/2019, που έκρινε ότι από το άρθρο 21 του Συντάγματος, που θέτει τη μητρότητα και την παιδική ηλικία υπό την προστασία του κράτους, απορρέει υποχρέωση του κοινού νομοθέτη να θεσπίζει ρυθμίσεις για τη χορήγηση άδειας με σκοπό την ανατροφή των τέκνων των εργαζομένων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγονται και οι δικαστικοί λειτουργοί, έγινε επίσης δεκτό ότι η ίδια αυτή υποχρέωση απορρέει και από το άρθρο 33 παρ. 2 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αποτελεί δε αρχή του ενωσιακού δικαίου περί συμφιλίωσης της οικογενειακής και της επαγγελματικής ζωής

ΣτΕ 65/2019 επί υποθέσεως διοικητικής κύρωσης σύστασης, να μην προβάλλει ο τηλεοπτικός σταθμός διαφημίσεις που μπορεί να ενθαρρύνουν συμπεριφορές επιζήμιες για την υγεία ή την ασφάλεια ή να ενθαρρύνουν

συμπεριφορές καταφανώς επιβλαβείς για το περιβάλλον, με απειλή επιβολής αυστηρότερων κυρώσεων που κρίθηκε νόμιμη ως επιβάλλουσα νόμιμο και αναλογικό περιορισμό στην τηλεοπτική διαφήμιση έγινε επίκληση και ανάλυση όχι μόνον της ΕΣΔΑ, των άρθρων 5 παρ. 1, 14 παρ. 1 [που αφορά έκφραση στοχασμών] και 16 παρ. 1 [που αναφέρεται στην ελευθερία της τέχνης] του Συντάγματος, αλλά και των άρθρων 11 παρ. 1 [ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης] και 16 [επιχειρηματική ελευθερία] του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης προκειμένου

Στην ΣτΕ 1222/17 σε υπόθεση επιβολής έκτακτης εισφοράς νομικού προσώπου γίνεται επίκληση της αρχής της ίσης μεταχείρισης (και η ειδικότερη αρχή της απαγόρευσης αθέμιτων διακρίσεων), η οποία κατοχυρώνεται πλέον στα άρθρα 20 και 21 (παρ. 1) του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ καθώς και της σχετικής νομολογίας του ΔΕΕ προκειμένου να ενισχυθεί η ερμηνεία της παρ.5 του άρθρου 4 του Συντάγματος

Τέλος, ο Χάρτης και οι θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της ΕΕ αποτελούν για τον εθνικό δικαστή ερμηνευτικό εργαλείο και όσον αφορά το παράγωγο δικαίο της ΕΕ

Βλ. λ.χ. την ΑΠ 7/2019

Επίσης ΣτΕ 222/2019: η διάταξη του άρθρου 155 παρ. 2 του ΥΚ, κατά την οποία ο υπάλληλος απολύεται αυτοδικαίως από την υπηρεσία με τη συμπλήρωση του 60ού έτους της ηλικίας του και τριάντα πέντε (35) ετών πραγματικής και συντάξιμης δημόσιας υπηρεσίας δεν αντίκειται στην οδηγία 2000/78/ΕΚ « για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία» και στους ν. 3304/2005 και 4443/2016. Η ερμηνεία και εφαρμογή αυτή της οδηγίας προφανώς δεν

έρχεται σε αντίθεση προς τα άρθρα 21 και 15 του Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με τα οποία κατοχυρώνονται, μεταξύ άλλων, η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ηλικίας και το δικαίωμα στην εργασία, αντίστοιχα. Συνεπώς, δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης των δικαιωμάτων αυτών από την επίμαχη διάταξη (βλ. σχετ. απόφαση ΔΕΕ της 13.11.2014, C-416/13, Vital Perez, σκ. 24-25).

ΣτΕ 2347-8/2017, 1237/2017 Η διάταξη του άρθρου 46 της οδηγίας 2013/32/ΕΕ για το άσυλο που κατοχυρώνει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου» (ήτοι δικαίωμα αποτελεσματικής **δικαστικής προστασίας**, κατά το άρθρο 47 του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων**). κάθε άλλο παρά αποκλείει την συμμετοχή τακτικών δικαστών (δημοσίων λειτουργών, οι οποίοι απολαμβάνουν λειτουργικής και προσωπικής ανεξαρτησίας, κατά την εθνική συνταγματική τάξη) στο όργανο που επιλαμβάνεται της προσφυγής κατά των πράξεων με τις οποίες απορρίπτεται αίτημα παροχής (ή ανακαλείται το καθεστώς) διεθνούς προστασίας. , «οι Ανεξάρτητες Επιτροπές Προσφυγών του ν. 4375/2016, όπως τροποποιήθηκε με τον ν. 4399/2016, ιδρύθηκαν προκειμένου να διασφαλισθεί το κατοχυρούμενο στο άρθρο 46 της οδηγίας 2013/32/ΕΕ «δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου» (ήτοι δικαίωμα αποτελεσματικής **δικαστικής προστασίας**, κατά το άρθρο 47 του **Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων**).

Συνοψίζοντας θα πώ ότι ο Χάρτης έχει μπει στα ελληνικά δικαστήρια, έχει εισχωρήσει θα έλεγα στο σκεπτικό των δικαστών μας, όχι μόνον ως βάση ελέγχου νομιμότητας εθνικών ρυθμίσεων, αλλά και ως ένα σπουδαίο ερμηνευτικό εργαλείο κατά την εφαρμογή του νόμου.

